

Tetovo - pastorče Zenice guši se u dimu i smradu Arcelor Mittala

Trovaće nas dok nas ne DRŽAVA DOPUŠTA

Nakon što je Arcelor Mittal privatizirao zeničku željezaru i pokrenuo integralnu proizvodnju aktuelizirao se problem zagađenja životne sredine. Najveću štetu trpi prigradsko naselje Tetovo koje je u stanju ekološke katastrofe. Zagađeni su zrak, voda i zemlja, a mještani su prepušteni sami sebi

TEKST I FOTO: Haris Čalkić (c.haris@bih.net.ba)

Nekad smo imali sve, a sad nemamo ništa - razočarano govori Derviš Šišić, bivši predsjednik Mjesne zajednice Tetovo i jedan od najglasnijih boraca za bolji status ovog prigradskog zeničkog naselja. Po njegovim riječima, apatija i beznađe su se uvukli duboko u svijest njegovih komšija.

I zaista, dimnjaci, izmaglica u zraku i oštar smrad koji cijepa nosnice, ne stvaraju ambijent ko-

ji budi nadu.

Otpadne vode, deponije i blizina željezare su doveli ovo mjesto u stanje ekološke katastrofe, što je jasno svakom prolazniku kojeg put nanese u Tetovo.

- Ova prašina je neka čudna, odmah se lijepi za pluća, čovjek jedva diše - žale se dvije gospođe koje žure kući, kako bi što manje vremena provele na otvorenom. - Nismo ti mi za novina, nađi nekoga ko će ti ljepše pričati - pravdaju svoju želju da ostanu

anonimne.

APOKALIPSA DANAS

Nezainterosovanost za borbu i prepuštanje situaciji Derviš vidi kao najveći problem ove zajednice: - Nemoguće je nešto zatalasati, neće ljudi da govore, da se bore, posebno sam ogorčen na građane Zenice koje ovo kao da ne interesuje.

U istinitost ovih riječi uvjerali smo se i sami, nakon što smo se predstavili kao novinari, prosto-

rije MZ Tetovo su se naprasno ispraznile. Enver Alić, jedan od rijetkih koji je ostao u prostoriji, počinje da nabraja sve nedaće koje su zadesile ovu zajednicu: - Pored aerozagađenja koje je zaista kritično, problem su i kanalizacioni odvodi jer se sav otpad iz okolnih sela slijeva u našu kanalizaciju, pa tu su deponi-

potruju, sve dok im to

AGONIJA SE NASTAVLJA, NIŠTA POZITIVNO SE NIJE DEŠILO U OVOM MJESTU, A IZGLEDA I DA NEĆE. KAO DA SU SE SVI MOGUĆI BELAJI SRUČILI NA NAS, KAŽE DERVIŠ ŠIŠIĆ

Plan za preseljenje Tetova

Po riječima mještana, 80-ih godina prošlog stoljeća bilo je planirano preseljenje ovog područja u tri etape. Po tim planovima, stanovništvo bi se preselilo na područje Viteškog polja, gdje bi se na putu prema Vjetrenici prokopao tunel. Ove opcije se danas ni ne spominju.

(Zemlja)

je Siđe i Rača gdje se svo smeće odlaže blizu naših kuća. Vidno ljut i sa razlogom uznemiren Derviš dodaje: - Agonija se nastavlja, ništa pozitivno se nije desilo u ovom mjestu, a izgleda i da neće. Kao da su se svi mogući belaji sručili na nas.

Ambijent ovog naselja zaista djeluje kao set nekog filma katastrofe. Osnovna škola se nalazi preko puta ulaza u željezaru, a otpadna voda koja se izliva iz kanalizacionog kanala prolazi direktno pored škole i autobuske stanice, gdje se okuplja najviše djece. Atmosferu zarobljenosti i nemoći pojačavaju brda otpada sa jedne i visoki dimnjaci, te bedemi željezare, sa druge

ATMOSFERU ZAROBLJENOSTI I NEMOĆI POJAČAVAJU BRDA OTPADA SA JEDNE I VISOKI DIMNJACI, TE BEDEMI ŽELJEZARE SA DRUGE STRANE GLAVNE ULICE

strane glavne ulice. Da ova kvi ekološki (ne)uslovi uništavaju sve vidove društvenog života potvrđuje i Mirsad Talić, nekadašnji kapiten, zatim trener i predsjednik NK Borac iz Tetova: - Nakon rata, kada je stanje sa zagađenjem bilo dobro, pokrenuli smo klub, okupili mlade ljude iz svih mjesnih zajednica koje nas okružuju, sklonili ih sa ulice, dali im zanimaciju i mogućnost da se bave sportom besplatno. U tom periodu je obnovljen stadion, organizova-

KOD NAS KAŽU: BUDALA ŽIVI GDJE MORA, A PAMETAN GDJE JE BOLJE, ALI DŽABA, NE MOGU PROTIV SEBE

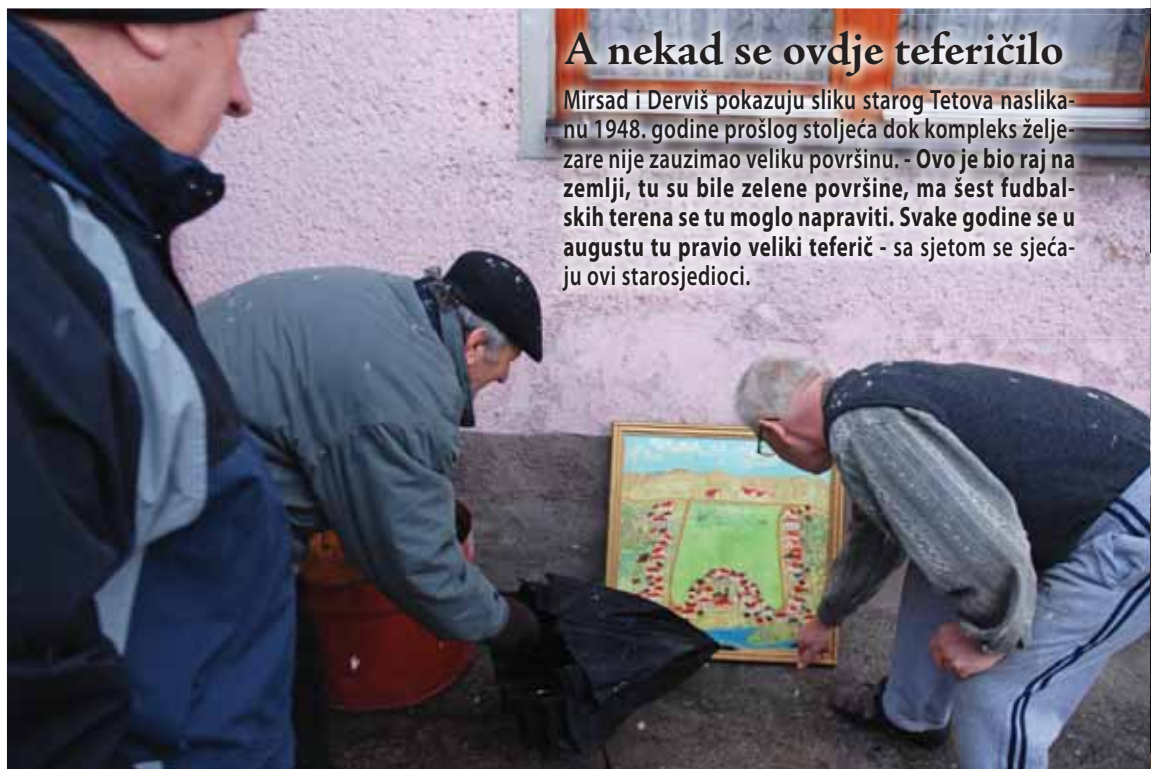

Enver Alić

Savjet iz Omarske

- Mi smo pokrenuli tužbu protiv *Mittala*, isto kao što smo tužili državu prije rata zbog zagađenja, ali ništa od toga. Ma, pored svega, boli me i to što mi nemamo ama baš nikakve koristi od toga, a najviše trpimo zbog zagađenja. Iako smo najbliži željezari i izvoru vodene pare, mi nemamo centralno grijanje, a imaju ga naselja udaljena po više kilometara - objašnjava Šišić. Alić upotpunjuje priču o tužbi: - Kada je bila emisija na televiziji o ovome, zvala je neka žena iz Omarske koja je rekla da ne trošimo bezveze novac na tužbu jer su i oni pokušali i ništa.

A nekad se ovdje teferičilo

Mirsad i Derviš pokazuju sliku starog Tetova naslikanu 1948. godine prošlog stoljeća dok kompleks željezare nije zauzimao veliku površinu. - Ovo je bio raj na zemlji, tu su bile zelene površine, ma šest fudbalskih terena se tu moglo napraviti. Svake godine se u augustu tu pravio veliki teferič - sa sjetom se sjećaju ovi starosjedioci.

Otpadne vode i deponije

Tetovu gravitiraju i okolna sela Gradišće, Podbriježje, Vraca i Banlozi. Po Enverovim riječima, sva kanalizacija uključujući i otpadne vode *Arcelor Mittala* se skuplja u Tetovu. - **Ljeti ne možeš ostati koliko smrdi** - objašnjava on. Pored otpadnih voda, veliki problem predstavljaju deponije *Side* i *Rača*. Na otpadu *Rača* dugo godina se odlaže i otpad iz željezare, uglavnom nusprodukti iz visoke peći kao što su troska, šoder itd. - **Ih, koliko kamiona ode gore svakodnevno, kao da je pokretna traka, cesta bude crvena od rude, pa se to unosi u kuću** - opisuju Derviš. Godine nanošenja otpada su napravili vještački pejzaž brdovitog karaktera. Ovo područje je posebno interesantno trgovcima željeza, jer je zarada vrlo unosna.

ni su turniri sa grčkim i turskim bataljonom. Međutim, nakon privatizacije željezare klub sa pedesetogodišnjom tradicijom se gasi zbog lošeg

finansijskog stanja, iako Mirsad tvrdi da je uzrok tome katastrofalna ekološka situacija: - **Nakon, za mene kriminalne,**

Mirsad Talić

privatizacije i katastrofnog stanja sa aerozagađenjem došlo je do gašenja kluba, jer nema smisla trenirati po ovom zraku, od umora se pluća rašire, a to je kobno na ovom nivou zagađenosti.

Posljedice gašenja kluba su, po njegovim riječima, mnogo dugoročnije i teže nego se to čini, jer omladina postaje pasivna, uskraćuje im se mogućnost bavljenja sportom, a odlazak u grad radi treninga malo ko može priuštiti: - **Ih, da nema zagađenja ponovo bi se pokrenuo klub** - sjetno govori Mirsad.

LAŽNI IMUNITET

Pojačano zagađenje i štetan utjecaj na zdravlje osjeća svaki stanovnik Tetova:

- **Ružno je reći da smo imuni, ali smo navikli, pa meni sve ovo ne smeta kao nekome ko dođe prvi put. Često kišemo**

pa se zavaravamo da je to od nahlade, a znamo da nije jer su svima bronhije otišli -

tvrdi Derviš, dok Enver klima glavom i dodaje: - **Ja, Boga mi, odem noćiti u stan u gradu, ne smijem u kući ostati ovdje, slabo se spava, što zbog buke, što zbog smrada. Najgore je poslije tri sata popodne, tad rade punom parom sve do jutro.**

Obojica misle da su posljedice mnogo gore nego što se o tome priča i da je upravo to razlog zašto do sada nije organizovan masovni sistematski pregled stanovništva, kako bi se tačno utvrdilo koliki je stepen štete po njihovo zdravlje. O nedavno je instalirana i mjerna stanica koja očitava koncentraciju štetnih gasova, ali je korisnost ovih podataka upitna. - **I šta. Oni svaki dan donesu očitavanja, i svi vide da je stanje užasno, ja to pročitam kao što bih pročitao novine i nikome ništa. Niko ne djeluje, niko nije nadležan, niko nije odgovoran. Ja od te stanice nemam konkretno ništa** - ljut je Derviš. Uprkos svemu, ne razmišlja o odlasku: - **Ovo je dio mene, ja nisam htio stan u gradu, ovdje sam imao finu baštu i kuću. Kod nas kažu: budala živi gdje mora, a pametan gdje je bolje, ali džaba, ne mogu protiv sebe.**

Da svi ne razmišljaju i osjećaju tako potvrđuje Enver: - **Ja sam siguran da bi barem 50 posto**

Žičarom do čistog zraka

Derviš ima i zanimljive prijedloge za stvaranje oaza čistog zraka: - **Umjesto tržnog centra mogli su nam napraviti žičaru do Smetova ili put do Lisca. Takve planine imamo u blizini, a ne možemo lako do njih. Kad nas barem truju, da možemo otići svakodnevno barem malo po porciju čistog zraka.**

I ŠTA, MENI ONI SVAKI DAN RECIMO DONESU OČITAVANJA, I SVI VIDE DA JE STANJE UŽASNO, JA TO PROČITAM KAO ŠTO BIH PROČITAO NOVINE I NIKOME NIŠTA. NIKO NE DJELUJE, NIKO NIJE NADLEŽAN, NIKO NIJE ODGOVORAN

ljudi, ako ne i više, otišlo čim bi im se pružila prilika.

NEZAINTERESOVANI ZENIČANI

Posebno osjetljiva tema za većinu stanovnika Tetova je odnos Općine Zenica prema ovom prigradskom naselju. Nebriga i nedovoljna ulaganja stvorila su, kako nam je rečeno, neku vrstu zagađenog geta koje umire. Po mišljenju mnogih, ni građani Zenice ne posvećuju pažnju njihovim problemima, iako su udaljeni tek nekoliko kilometara. Ipak, mišljenje mnogih najbolje artikuliraju Derviš, vjerovatno zahvaljujući dugogodišnjoj borbi za bolji status svoje zajednice: - **Ljut sam na sve, načelnika, kantonalnog ministra, federalnog ministra, na ljude, na sve političare bez obzira iz koje su stranke, niko ništa neće da uradi. Da zatalasa. Ja ne krivim Arcelor Mittal ni sekunde, ama nimalo. Oni su kapitalisti i trovaće nas dok nas ne potruju, sve dok im to sistem i država dopušta. Ma, mi smo pastorče grada Zenice, svi dobiju sve prije nas.**

Mogućnost da se nešto promijeni mještani vide u povećanom angažovanju i borbi, ali, kako kažu, bez velike podrške građana Zenice nema nade za napredak. Tri do sada organizovana protestna skupa protiv zagađenja je posjetilo svega nekoliko stotina ljudi, što lokalno stanovništvo navodi na zaključak da mnogi ne mare za problem kojih se i njih tiče. - **Često mi ovdje znamo reći, mada nije fino, molim te Bože da zapuše sjeverac, da ovaj dim i sve ovo odnese malo prema Zenici, pa da im, da prostite, dođe iz guzice u glavu, da vide da je ovo zajednički problem** - ogorčen je Šišić i dodaje da dokle god odgovorni ljudi okreću glavu od ovog problema – promjene na bolje nema. Osim ako sjeverac ne počne duvati malo češće. ●

